

علیرضا سلطانی: |حرکت ملی برای ازدیاد برداشت نفت

صنعت نفت ایران در سال‌های اخیر فارغ از فشارهای سیاسی و تحریمی تحمیلی، دغدغه بزرگی به نام افزایش ضریب برداشت از میدان‌های نفتی را تجربه می‌کند. این دغدغه شاید در سال‌های نه چندان دور به دلایل مختلف از جمله عدم آینده‌نگری، ضعف بنیه فنی صنعت نفت و در اولویت قرار نداشتن، مورد توجه نبود.

افزایش فاصله میان توان برداشت از میدان‌های نفتی ایران با توان جهانی، درک و شناخت اهمیت اقتصادی و فنی افزایش بیشتر نفت از میدان‌های نفتی و ارتقای سطح علمی و فنی کشور در این حوزه، موجب شده که موضوع مهندسی مخازن نفت و افزایش ضریب برداشت به یکی از اولویت‌های مدیریت این صنعت در کشور تبدیل شده و حتی در قوانین بالادستی مانند برنامه پنجم توسعه (ماده ۱۳۰) و برنامه ششم توسعه (بند ۴۸ ماده) بر ضرورت افزایش یک درصدی برداشت از میدان‌های نفتی و همچنین در سیاست‌های کلان اقتصاد مقاومتی تأکید شده و تکالیفی در این زمینه تعیین شده است.

ایران بر اساس برآوردهای داخلی، حدود ۸۰۰ میلیارد بشکه نفت درجا دارد. از این میزان نفت با توجه به توان حدود ۲۵ درصدی کنونی برداشت نفت، رقمی حدود ۲۰۰ میلیارد بشکه نفت قابل برداشت است. این در حالی است که متوسط جهانی برداشت نفت در حدود ۳۵ درصد است. ایران در حال حاضر حدود ۱۲۰ میدان نفتی شناخته شده دارد که از این تعداد ۶۰ میدان توسعه یافته است و از این تعداد حدود ۲۰ میدان در آن عملیات ازدیاد برداشت نفت صورت می‌گیرد. براساس برآوردهای انجام شده، با هر یک درصد افزایش ضریب برداشت از میدان‌های نفتی ایران (یعنی ۸ میلیارد بشکه نفت) با در نظر گرفتن ۵۰ دلار برای هر بشکه نفت، رقمی حدود ۴۰۰ میلیارد دلار به درآمدهای نفتی کشور اضافه می‌شود. این رقم معادل تقریباً پنج سال کل درآمدهای کنونی نفت ایران است. رسیدن به سطح جهانی یعنی ۳۵ درصد، درآمد نفتی ایران را حدود ۴ هزار میلیارد دلار افزایش می‌دهد که هرچند چنین واقعه‌ای حداقل در میان‌مدت و با شرایط کنونی محدودیت‌ها و فشارهای خارجی امکان‌پذیر نیست، اما نمی‌توان از آن چشم‌پوشی کرد.

به‌طور طبیعی در شرایط سختی که صنعت نفت در آن قرار دارد شاید سخن گفتن از عملیاتی شدن تکلیف یک درصدی افزایش ضریب برداشت نفت به دلیل محدودیت شدید مالی و همچنین محدودیت‌های فنی و مهندسی، منطقی نباشد چه اینکه تکلیف مزبور در برنامه پنجم محقق نشد. طرح راهبردی افزایش ضریب برداشت نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و هدفمند و در عین حال سرمایه‌گذاری بالا و دانش پیشرفته و به‌روز است.

اما این محدودیت‌ها و فشارها نباید طرح ملی و راهبردی افزایش ضریب برداشت از میدان‌های نفتی را به حاشیه ببرد. میدان‌های نفتی سه دوره زمانی را تا مرگ خود طی می‌کنند؛ مرحله اول استحصال نفت به شیوه طبیعی و فشارهای درون‌چاهی است دوره دوم، کمک به تداوم استحصال نفت با کمک تزریق گاز و آب به چاه‌هاست و دوره سوم، بهره‌گیری از روش‌های جدید مانند شیمیایی، حرارتی، هوشمند و... است. در حال حاضر بسیاری از میدان‌های نفتی توسعه‌یافته و فعال ایران وارد نیمه دوم عمر خود شده‌اند، بنابراین فرایند طبیعی استحصال نفت از این میدان‌ها رو به اتمام است. با توجه به کندی روند توسعه میدان‌های جدید، این خطر وجود دارد که توان کنونی تولید نفت ایران هم از دست برود و جایگاه کشور در بازار جهانی نفت با رفع محدودیت‌ها دچار چالش شود.

در این شرایط به نظر می‌رسد تمرکز بر طرح راهبردی افزایش ضریب برداشت نفت، در اولویت صنعت نفت ایران باشد. روش‌های نسل دوم به‌خصوص تزریق گاز با محدودیت‌هایی مانند کمبود گاز مواجه است، هرچند با اجرای طرح ملی جمع‌آوری گازهای مشعل از یک سو و افزایش تولید گاز از میدان‌های گازی، می‌توان در سال‌های آینده به تحقق یک درصدی افزایش ضریب برداشت نزدیک شد. به‌طور طبیعی بهره‌مندی از توانمندی‌ها و روش‌های دوره سوم، به دلیل برخی محدودیت‌های فنی و علمی و وجود مشکلات عدیده در ارتباط صنعت نفت با شرکت‌ها و بنگاه‌های پیشرو خارجی و همچنین کمبود منابع مالی سخت و کند است، اما این خلأ با حرکت قابل‌توجهی که در سال‌های اخیر آغاز شده، یعنی بهره‌گیری از توان علمی و فنی دانشگاه‌ها و مراکز علمی و تحقیقاتی کشور و درگیر ساختن مستقیم آنها با میدان‌های نفتی در حال پرشدن است. در حال حاضر ۹ قرارداد فناورانه میان شرکت ملی نفت ایران با ۹ دانشگاه و مرکز علمی تراز اول کشور برای افزایش ضریب برداشت نفت از ۹ میدان نفتی کشور منعقد شده و به گفته مقامات نفتی خبرهای خوبی از دستاوردهای این حرکت در راه است.

این قراردادها علاوه بر کارایی در موضوع راهبردی ازدیاد برداشت،

به‌طور مشخص طلسم طولانی عدم ارتباط و همکاری صنعت نفت با بدنه علمی و دانشگاهی را شکست و راه را برای همکاری‌های بیشتر و فعالیتهای تکمیلی میان صنعت نفت و حوزه علمی کشور باز کرد. در کنار این حرکت، نباید از تلاش برای تأمین مالی طرح‌های ازدیاد برداشت نیز غافل شد. بدون تردید و با نگاهی واقع‌بینانه، طرح ملی و راهبردی افزایش ضریب برداشت از میدان‌های نفتی باید در اولویت تزریق منابع مالی و سرمایه‌ای کشور قرار گیرد. پیشرفت‌های فنی و علمی که به‌خوبی آغاز شده، نباید در حد طرح پژوهشی متوقف و بایگانی شود، بلکه باید با تأمین مالی مناسب و به‌موقع و با مدیریت هوشمندانه و مسئولانه، عملیاتی شود. بر این مبنا این طرح ملی باید در اولویت منابع صندوق توسعه ملی که از درآمدهای نفتی تغذیه می‌شود باشد، حیات و ماندگاری این صندوق در گرو تداوم و افزایش درآمدهای نفتی است. این مهم نیازمند حرکت ملی در سطح کلان کشور است تا با رفع تحریم‌ها و محدودیت‌ها، ایران با جان و انرژی بالاتر به بازارهای جهانی نفت بازگردد.

علیرضا سلطانی